

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2026.38.14>
УДК 94(477):930.23:316.75(470+477)

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0). The article and any related published material is licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).

Максим ОВЧАРУК
аспірант НДІ українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка

ORCID: 0009-0007-2464-1100
Email: makasp032@gmail.com

СПРОСТУВАННЯ РОСІЙСЬКИХ ІМПЕРСЬКИХ МІФІВ ПРО ІСТОРІЮ УКРАЇНИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЛЕОНІДА ЗАЛІЗНЯКА

Анотація. У статті проаналізовано внесок відомого українського археолога та етнолога Леоніда Залізняка у процес спростування та викриття російських фальсифікацій та міфів історії України. Показано, що одним з провідних напрямів наукової діяльності Леоніда Залізняка є боротьба з історичною міфотворчістю. Виявлено, що одними з наукових зацікавлень вченого є дослідження появи російських історичних міфів та фальсифікацій історії України, а також їхнє викриття та спростування. У статті відзначена провідна роль Л. Залізняка у спростуванні концепції давньоруської народності. Наголошено, що концепція давньоруської народності є реінкарнацією існуючого вже біля трьох століть імперського російського міфу про «триєдиний російський народ». Відзначена роль дослідника у спростуванні міфу про державу Русь як перший етап російської державності та міфу про «мовну єдність» Русі. Показано, що у своїх дослідженнях Л. Залізняк викриває та спростовує міф про походження російської ментальності від Русі. Охарактеризована роль науковця у спростуванні імперських російських ідеологем, міфів та вигадок щодо «неукраїнськості» східних та південних територій України. Доведено, що Л. Залізняк застосовує дані археології та етнології для системного спростування російських імперських міфів, які стали ідеологічним підґрунтям агресії РФ проти України. Наголошено, що у працях Л. Залізняка утверджується суверенність українського історичного процесу, що є важливим фактором протидії ворожій пропаганді РФ. Показано, що ранньосередньовічна концепція етногенезу українців Леоніда Залізняка є важливим механізмом боротьби з російськими історичними фальсифікаціями та міфами про історію України. Зроблено висновок, що викриття й розвінчання російських історичних міфів, вивчення та розповсюдження об'єктивної національної історії є необхідною умовою для формування української модерної нації та зміцнення української національної ідентичності в умовах інформаційної війни.

Ключові слова: Україна, російсько-українська війна, фальсифікації та міфологізація історії України, Леонід Залізняк, україногенез, історія, археологія.

Maksym OVCHARUK
Postgraduate student of RIUS
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

DECONSTRUCTION OF RUSSIAN IMPERIAL MYTHS ABOUT THE HISTORY OF UKRAINE IN THE RESEARCH OF LEONID ZALIZNYAK

Abstract. This article analyzes the contribution of the prominent Ukrainian archaeologist and ethnologist Leonid Zaliznyak to the refutation and exposure of Russian falsifications and myths regarding the history of Ukraine. It

is demonstrated that combating historical myth-making constitutes a primary focus of his scholarly work. The findings reveal that investigating the origins of Russian historical myths and falsifications of Ukrainian history, alongside their subsequent exposure and refutation, represents a significant area of the scholar's academic interest. The article highlights L. Zalizniak's leading role in refuting the concept of the Old Rus' nationality. It is emphasized that this concept is a reincarnation of the three-century-old Russian imperial myth concerning the "triune Russian nation." The researcher's role in debunking the myth of the state of Rus' as the initial stage of Russian statehood, as well as the myth of the "linguistic unity" of Rus', is explicitly noted. Furthermore, the study shows that in his research, L. Zalizniak exposes and refutes the myth regarding the origins of the Russian mentality in Rus'. The scholar's role in disproving Russian imperial ideologemes, myths, and fabrications regarding the alleged "non-Ukrainian nature" of Ukraine's eastern and southern territories is characterized. It is substantiated that L. Zalizniak employs archaeological and ethnological data to systematically deconstruct Russian imperial myths, which have served as the ideological foundation for the Russian Federation's aggression against Ukraine. It is emphasized that L. Zalizniak's works assert the sovereignty of the Ukrainian historical process, serving as a crucial factor in countering the hostile propaganda of the Russian Federation. The article demonstrates that L. Zalizniak's Early Medieval concept of Ukrainian ethnogenesis functions as a vital mechanism in the struggle against Russian historical falsifications and myths concerning the history of Ukraine. It is concluded that the exposure and debunking of Russian historical myths, coupled with the study and dissemination of objective national history, constitute a prerequisite for the formation of a modern Ukrainian nation and the consolidation of Ukrainian national identity amidst the ongoing information war.

Keywords: Ukraine, Russian-Ukrainian war, falsifications and myths of Ukrainian history, Leonid Zaliznyak, Ukrainogenesis, history, archeology.

Постановка проблеми. В умовах збройної та інформаційної агресії російської федерації проти України, використання країною-нападницею пропаганди, дезінформації та міжнародного тиску, постійні інформаційні маніпуляції вже стають нашою буденністю. Аби протистояти цим імперським антиукраїнським ідеологемам та фальсифікаціям, необхідно залучати та використовувати творчий потенціал провідних українських науковців – археологів, етнологів, істориків, мовознавців тощо. Першочерговим завданням вітчизняних науковців має бути розповсюдження об'єктивної національної історії та популяризація її серед широких кіл української громадськості.

Відомий український археолог та етнолог Леонід Залізник вже багато років досліджує появу та розвиток російських імперських історичних міфів та спрямовує науковий потенціал на їх деконструкцію. Дослідження науковця зосереджені на обґрунтуванні та доведенні ранньосередньовічної концепції походження українців, яка є основним інструментом у боротьбі проти ідеологічних фальсифікацій кремля.

Аналіз наукових публікацій. Серед праць, які присвячені аналізу публікацій Л. Залізника, у яких розвінчуються російські історичні міфи та фальсифікації щодо історії України, можна виділити статтю І. Краснодемської «Спростування російських фальсифікацій щодо походження українців, спадщини Київської Русі та «спільної історії»: до історіографії проблеми» [28], де авторка серед інших аналізує напрацювання Л. Залізника, присвячені спростуванню російських міфів та спотворень історії України.

Також відзначимо публікацію О. Шакурової, де дослідниця розглядає яким чином ранньосередньовічна концепція етногенезу українців Л. Залізника руйнує міф про так званий «єдиний народ» [32].

Варто згадати і статтю Ю. Фігурного та О. Шакурової «Етнокультурні дослідження Л. Залізника за доби незалежності», у якій автори наголошують, що одним із важливих напрямків наукової діяльності вченого є боротьба з історичною

міфотворчістю, в тому числі спростування російських імперських історичних міфів [31].

Роль Л. Залізника у викритті російських імперських міфів про історію України відзначається також у статті В. Отроценка та Ю. Кухарчука «Леоніду Залізнику – 70 років! Наукова спадщина, життєпис, родовід» [30].

Метою статті є аналіз впливу наукового доробку Леоніда Залізника та його етногенетичної концепції на розвінчування російських імперських міфів та фальсифікацій історії України.

Виклад основного матеріалу. Одним із вагомих напрямів наукової діяльності Леоніда Залізника є боротьба з науковою міфотворчістю. Дослідження появи російських ідеологічних конструкцій та міфологем стосовно української історії, їхнє викриття та спростування є важливими науковими завданнями вченого [3; 4; 6; 9; 10; 11; 14; 15; 17; 18; 19; 20; 21].

Л. Залізник почав досліджувати російські імперські та радянські історичні міфи про історію України ще у 90-років ХХ століття, коли розпочав роботу в Інституті українознавства Київського університету імені Тараса Шевченка й працював над науководослідною темою «Походження українського народу» [25, с. 351]. Досліджуючи тематику україногенезу, Л. Залізник переконується у «правдивості відомої схеми етногенезу східних слов'ян М. Грушевського» та починає активно критикувати радянські міфи стосовно походження українців [25, с. 351, 352].

Саме у дев'яності та двохтисячні роки вчений видає низку статей, які були присвячені дослідженню та спростуванню концепції давньоруської народності [4; 6; 9; 10; 11; 14; 15; 17; 18; 19; 20; 21].

Як відзначають Ю. Фігурний та О. Шакурова, Л. Залізник відіграв «...провідну роль ... у відторгненні етнологією та історією незалежної України квазінаукової та політизованої концепції давньоруської народності. Вже чверть сторіччя дослідник поєднує з прихильниками цього радянського ідеологічного покруча часів пізнього сталінізму, що, фактично,

зробило його «могилищиком ДРН» в українській етнології» [31, с. 261].

Згідно з офіційною радянською версією, виникнення та становлення українського етносу відбулися лише у XIV–XV ст., а до того на території княжого Києва та Південної Русі X–XIII століть жив єдиний східнослов'янський етнос – міфічна «давньоруська народність». Цю міфічну народність нібито зруйнувала татаро-монгольська навала та інші зовнішні чинники, і вже тільки на її руїнах виникли російська, українська та білоруська народності. Тобто, «... східнослов'янські народи постали зі злої волі агресивних монголів ...». Однак вони пам'ятали свою єдність часів Київської Русі, тому їхньою заповітною мрією нібито було об'єднання в єдиній державі — Московському царстві, яке трансформувалося в Російську імперію, а потім в Радянський Союз» [25, с.351].

Цей міфологічний історичний конструкт був створений ленінградським істориком В. Мавродінім і мав відверту неоімперську спрямованість, саме тому він припав до душі кремлівському керівництву, що й зробило його офіційною версією походження слов'янських народів за часів існування СРСР. Таким чином, «проблема етногенезу східних слов'ян була переведена з наукового у політичне русло і набула чітких обрисів ідеологічної конструкції часів пізнього сталінізму» [25, с. 352].

Л. Залізняк акцентує увагу на тому, що концепція давньоруської народності є лише трансформацією дуже давнього російського імперського міфу про «триєдиний російський народ». Міф про «великий триєдиний російський народ» існує вже понад три століття та розроблявся декількома генераціями російських імперських істориків. Біля його витоків стояли релігійні діячі та філософи Інокентій Гізель та Теофан Прокопович [25, с. 428].

На думку дослідника, остаточна версія міфу про «триєдиний російський народ» сформувалася під впливом ідей ідеолога російського шовінізму В. Шульгіна. Він та інші імперські ідеологи розглядали цей міфічний «народ» як монолітну етноконфесійну єдність великоросів, малоросів та білоросів, які, на їх думку, були нерозривними гілками цього народу [26, с. 56]. А якщо українці та росіяни «єдиний народ», то на українські землі «...зайди-росіяни мають таке ж право, як і їхні споконвічні мешканці» [25, с. 427-428].

Як бачимо, «свої споконвічні претензії на землі сусідів московити формулювали у вигляді далеких від історичних реалій фантастичних імперських міфів на кшталт «триєдиного русского народу», давньоруської народності чи «нової історичної спільноти радянський народ» – наголошує науковець [26, с. 6].

У статтях та монографіях Л. Залізняк спростовує активно нав'язуваний російською пропагандою міф про Русь як «перший етап російської державності». Російська історіографія традиційно привласнює спадщину Київської Русі, стверджуючи, що Москва є її прямою наступницею. Вчений наголошує, що держава Русь не могла бути першим етапом російсь-

кої державності, оскільки Київ став столицею Русі ще у X ст., а росіяни як етнос зародилися «... на Верхній Волзі в XII-XIII ст., тобто принаймні на три століття пізніше виникнення Києва з його державою» [25, с. 428]. Отже, Києво-Руська держава була утворена давньоукраїнцями на середньовічному етапі їхнього розвитку [25, с. 322].

Л. Залізняк також спростовує міф про «мовну єдність» Русі. Російська пропаганда стверджує, що в Києво-Руській державі панувала єдина мова, яка, нібито, була фактично «давньоросійською». Спираючись на праці А. Кримського та С. Висоцького, Залізняк доводить, що мова жителів Південної Русі була прямою попередницею сучасної української мови, що підтверджується епіграфічними джерелами. А саме, «...графіті Софії Київської XI-XIII ст. демонструють визначальні ознаки української мови, а значить кияни вже тисячу років тому говорили староукраїнською мовою» [25, с. 371].

Науковець також викриває та спростовує міф про походження російської ментальності від Русі. Вчений доводить, що сучасна російська політична культура має не київське, а ординське коріння, вона зародилася в «принизливих умовах монгольського рабства» і є типовим прикладом східного деспотизму [25, с. 491]. Дослідник наголошує, що агресивний експансіонізм і жорстокість «руського мира» є спадщиною золотоординської ментальності, а не традицій княжого Києва, який належав до європейського культурного поля.

Вчений наголошує, «Московія віками вкладала величезні кошти у фальшування історії Східної Європи на користь імперських претензій московитів, формуючи їх ксенофобську, імперську ментальність. Остання в наші дні закономірно трансформувалася в російський різновид нацизму — рашизм, який став рушійною силою кривавої агресії Московії в Україну з далекосяжною, злочинною метою обрушити сучасний світовий порядок. Як кажуть самі росіяни: «Москва сеет розжю, а живет ложью» [26, с. 12].

На жаль, під вплив імперських російських ідеологем, міфів та фейків ще й досі, на п'ятий рік повномасштабної війни, потрапляють деякі українські блогери, які несвідомо повторюють розповсюджені кремлем неправдиві імперські фальсифікати та міфи про «неукраїнськість» східних територій, проросійськість жителів східних регіонів України та тотальну російськомовність «східняків». І це ще більше доводить необхідність розвінчувати ці «живучі» російські фальсифікати.

Спростовуючи ці фальсифікації, Л. Залізняк наголошує, що етнічний склад населення Донбасу та Надчорномор'я на початок XX ст. практично на 80% складався з етнічних українців [26, с. 427]. Навіть масові переселення росіян у ці регіони у радянську добу не змогли повністю «зросійшити» міста та села Сходу та Півдня України.

Згідно з даними видання «Міфи та наративи російської пропаганди, які руйнують українську ідентичність на Півдні та Сході України. Спростування та

викриття» [29], виданого за переписом населення 1989 року, 50% населення Донецької області, 52% населення Луганської області та 63% жителів Запорізької області були українцями [29, с. 25]. При цьому у попередні переписи населення, а саме згідно з переписами 1939 та 1959 років, відсоток українців у цих областях був ще більший. Тобто, незважаючи на винищення українського населення та переселення у ці регіони росіян у часи УРСР, повністю «зросійшити» ці землі радянській владі не вдалося [29, с. 25]. Теж саме можемо сказати і про інші області Сходу та Півдня України [29, с. 15, 31].

Дуже слушно наголошує дослідниця І. Краснодемська, «... російські ідеологеми є одним з ключових інструментів інформаційної війни. Цей набір ідей та наративів характеризується гнучкістю, маніпулятивністю, цинізмом щодо фактів і надмірним емоційним тиском. ... Ці ідеологеми є не випадковим продуктом пропаганди, а системним механізмом впливу, що спирається на контекстуальну адаптацію, емоційний тиск і використання маніпуляційних сценаріїв. Така система функціонує для створення хаотичного інформаційного середовища, яке підриває критичне мислення суспільства і послаблює його здатність протистояти дезінформації» [27, с. 114].

Учений неодноразово зазначає, що саме наукове вирішення проблеми походження українців, допоможе формуванню національної свідомості, утвердженню української національної ідентичності та створенню української модерної нації [26, с.193]. Народ, який не знає свого коріння, часу та обставин свого народження, простіше піддається інформаційним маніпуляціям та неправдивим фальсифікаціям, наголошує Л. Залізняк. Саме тому створення та розповсюдження верифікованої та науково обґрунтованої концепції україногенезу є одним із головних завдань сучасної української науки.

Численним міфам, фальсифікаціям та історичним маніпуляціям вчений протиставляє підтверджену науковими фактами та етнічними законами концепцію україногенезу. Згідно з нею, український етнос, як окреме самобутнє етнічне утворення, зародився у період раннього середньовіччя (V–VII ст.), має неперервну тяглість етноісторичного розвитку з того часу і до наших днів, а його поява узгоджується з універсальною схемою етногенезу великих європейських етносів та схемою етногенезу східних слов'ян М. Грушевського.

Відповідно до поглядів Л. Залізняка, історія українського етносу, як і більшості народів середньої смуги Європи, розпочалася після розпаду Римської імперії на зорі середньовіччя. Етногенетична концепція Л. Залізняка має чітку структуру, у ній виділяються фаза власне етногенезу та чотири послідовні фази націогенезу. Початкова фаза власне етногенезу українців розпочалася з появи племен антів та склавів у V–VII ст. (пеньківська та празька археологічні культури відповідно). Пізніше у VIII – X ст. ці племена трансформувалися у протоукраїнські літописні племена полян, волинян, деревлян, уличів,

тиверців та хорватів., археологічним відповідником яких є райковецька археологічна культура, і вже на цьому етнічному ґрунті у X столітті постала ранньосередньовічна держава Русь з титульним етносом русинів-українців [26, с. 343].

Висновки. Наукові дослідження Л. Залізняка та його концепція етногенезу українців, є впливовими механізмами боротьби з російськими історичними міфами та фальсифікаціями історії України. Вчений відіграв провідну роль у викритті концепції «давньоруської народності» як квазінаукового політичного конструкту радянської епохи. Він довів, що цей міф є лише трансформацією імперської ідеологеми про «триєдиний російський народ», створеної для обґрунтування панування москви над українцями та білорусами. Дослідження Л. Залізняка доводять тяглість українського історичного процесу від доби раннього середньовіччя. Згідно з концепцією Л. Залізняка, український етнос зародився у V–VII ст. (племена антів та склавів) і має безперервну лінію розвитку від раннього середньовіччя і до наших днів. Це повністю руйнує російські наративи про «пізнє» виникнення українців як народу. Дослідник переконливо доводить, що середньовічна держава Русь — це давньоукраїнська держава. Науковець наголошує, що Русь була створена давніми українцями на три століття раніше, ніж росіяни взагалі виникли як окремий етнос на Верхній Волзі. Археологічні та лінгвістичні дані (наприклад, графіті Софії Київської) підтверджують, що мова Русі була прямою попередницею сучасної української мови. Вчений показує цивілізаційну прірву між Києвом та Москвою. Л. Залізняк обґрунтовує, що російська політична культура та ментальність мають ординське коріння, засноване на деспотизмі, тоді як княжий Київ належав до європейського культурного поля. Це пояснює сучасну агресивність та експансіонізм «руського міра» як спадщину Золотої Орди. Саме концепція етногенезу українського народу Л. Залізняка допомагає збереженню української етнічної самобутності та утвердженню у громадян України міцної національної ідентичності. Л. Залізняк наголошує, що викриття й розвінчання російських історичних міфів, вивчення та розповсюдження об'єктивної національної історії є необхідною умовою для формування української модерної нації та зміцнення української національної ідентичності умовах інформаційної війни.

1. Залізняк Л. Етногенез українців. *Гене́за*. 1995. № 3. С. 151–156.
2. Залізняк Л.Л. Походження українського народу. *Матеріали до української етнології*. Вип. I (4). К., 1995. С. 115–123.
3. Залізняк Л.Л. Походження українського народу. К.: Бібліотека українця, 1996. 80 с.
4. Залізняк Л.Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність. *Пам'ять століть*. 1996. № 2. С. 2–14.
5. Залізняк Л. Україна: витоки і пращури. *Наука і суспільство*. 1996. № 3–4. С. 33–40.

6. Залізняк Л. Етногенез українців, білорусів та росіян за даними археології. *Пам'ять століть*. 1997. № 4. С. 2–13.
7. Залізняк Л.Л. Від склавинів до української нації. К.: Бібліотека українця, 1997. 254 с.
8. Залізняк Л. Походження східнослов'янських народів. *Дніпро*. 1997. № 9–10. С. 71–81.
9. Залізняк Л.Л. Де, як і коли виникла давньоруська народність. *Пам'ять століть*. 1998. № 6. С. 2–15.
10. Залізняк Л.Л. Давньоруська народність. Історія проблеми. *Наукові записки НаУКМА*. 1999. Т. 9. Ч. 1. С. 203–208.
11. Залізняк Л.Л. Проблеми україногенезу: чи застаріло «застаріле»? *Вісник НАНУ*. 1999. № 7. С. 53–60.
12. Залізняк Л.Л. Якщо росіяни лехити, то чи була давньоруська народність? *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18. С. 53–60.
13. Залізняк Л.Л. Проблема етногенезу українців з позиції сучасної європейської етнології. *Магістеріум. Археологічні студії*. 2001. С. 49–56.
14. Залізняк Л.Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 9. С. 12–21.
15. Залізняк Л.Л. Чи скресла крига давньоруської народності над Київською Руссю? *Магістеріум. Археологічні студії*. 2003. Вип. 11. С. 82–94.
16. Залізняк Л.Л. Від склавинів до української нації. Вид. 2-ге, допов. Київ: Б-ка українця, 2004. 253 с.
17. Залізняк Л. Походження українців. В лещатах імперських міфів. *Магістеріум. Археологічні студії*. 2005. Вип. 20. С. 94–100.
18. Залізняк Л.Л. Походження українців очима науковців, політиків та фантастів. *Збірник наукових праць НДІУ*. 2007. Т. XV. С. 223–241.
19. Залізняк Л.Л. Походження українців: між наукою та ідеологією. К.: Темпора, 2008. 104 с.
20. Залізняк Л. Україногенеза в тумані міфології. *Новітні міфи та фальшивки про походження українців: Збірник статей*. К., 2008. С. 33–49.
21. Залізняк Л.Л. Древнерусская чи давньоукраїнська народність? *Магістеріум. Археологічні студії*. К., 2009. Вип. 36. С. 70–75.
22. Залізняк Л. Про давньоруську народність та її прибічників в Україні. *Українознавчий альманах*. Випуск 2. К., 2010. С. 93–97.
23. Залізняк Л. Українці: витоки та історичні долі. Київ: Темпора, 2011. 424 с.
24. Залізняк Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 542 с.
25. Залізняк Л. Моя археологія. Битва за Київ. Київ, 2023. 620 с.
26. Залізняк Л.Л. Етногенез українського народу: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 368 с.
27. Краснодемська І. Комунікативно-психологічні механізми впливу російських ідеологічних наративів на масову свідомість та їх роль в сучасній інформаційній війні. *В Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Свою Україну любіть!»*. (05.06.2025., м. Київ, НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка). *Збірник матеріалів*. Автор-упорядник: Фігурний Ю.С.; організаційний секретар: Шинкарик Ю.В. Київ: НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 106–116.
28. Краснодемська І. Спростування російських фальсифікацій щодо походження українців, спадщини Київської Русі та «спільної історії»: до історіографії проблеми. *Українознавство*. 2025. № 3 (96). С. 130–151.
29. Міфи та наративи російської пропаганди, які руйнують українську ідентичність на Півдні та Сході України. Спростування та викриття. *Ukraine crisis media center*. 32 с.
30. Отрощенко В.В., Кухарчук Ю.В. Леоніду Залізнику – 70 років! Наукова спадщина, життєпис, родовід. *Кам'яна доба України: Збірник наукових статей*. Вип. 21. Київ: Інститут Археології НАН України, 2021. С. 5–26.
31. Фігурний Ю.С., Шакурова О.В. Етнокультурні дослідження Л.Л. Залізняка за доби незалежності. *Кам'яна доба України: Збірник наукових статей*. Вип. 21. Київ: Інститут Археології НАН України, 2021. С. 249–265.
32. Шакурова О. Ранньосередньовічна концепція походження українського народу – вагомий чинник спростування російських міфів про «єдиний народ». «Сучасне українознавство в обороні держави та її повоєнній відбудові». *Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Київ, 16 жовтня 2025 року)*. Київ: НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 190–193.

References

1. Zaliznyak L. (1995). *Etnohenez ukraintsiv* [Ethnogenesis of Ukrainians]. *Geneza*. No. 3. Pp. 151–156. (in Ukrainian).
2. Zaliznyak L.L. (1995). *Pokhodzhennia ukrains'koho narodu* [The Origin of the Ukrainian People]. *Materialy do ukrainskoi etnolohii*. Vol. I (4). Pp. 115–123. (in Ukrainian).
3. Zaliznyak L.L. (1996). *Pokhodzhennia ukrains'koho narodu* [The Origin of the Ukrainian People]. К.: Biblioteka ukraintsia, 80 p. (in Ukrainian).
4. Zaliznyak L.L. (1996). *Davn'orus'ka narodnist': impers'kyj mif chy istorychna real'nist'* [Ancient Russian Nationality: Imperial Myth or Historical Reality]. *Pam'iat' stolit'*. No. 2. Pp. 2–14. (in Ukrainian).
5. Zaliznyak L. (1996). *Ukraina: vytoky i prashchury* [Ukraine: Origins and Ancestors]. *Nauka i suspil'stvo*. No. 3–4. pp. 33–40. (in Ukrainian).
6. Zaliznyak L. (1997). *Etnohenez ukraintsiv, bilorusiv ta rosiian za danymy arkheolohii* [Ethnogenesis of Ukrainians, Belarusians and Russians according to archaeological data]. *Pam'iat' stolit'*. No. 4. Pp. 2–13. (in Ukrainian).
7. Zaliznyak L.L. (1997). *Vid sklavyvnyv do ukrains'koi natsii* [From the Slaves to the Ukrainian nation]. К.: Biblioteka ukraintsia, 254 p. (in Ukrainian).
8. Zaliznyak L. (1997). *Pokhodzhennia skhidnoslov'ians'kykh narodiv* [The origin of the East Slav-

- ic peoples]. *Dnipro*. No. 9–10. Pp. 71–81. (in Ukrainian).
9. Zaliznyak L.L. (1998). *De, iak i koly vynykla davn'orus'ka narodnist'* [Where, how and when did the ancient Russian nationality arise]. *Pam'iat' stolit'*. No. 6. Pp. 2–15. (in Ukrainian).
 10. Zaliznyak L.L. (1999). *Davn'orus'ka narodnist'. Istoriia problemy*. [Ancient Russian nationality. History of the problem]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. Vol. 9. Part 1. Pp. 203–208. (in Ukrainian).
 11. Zaliznyak L.L. (1999). *Problemy ukrainohenezy: chy zastarilo «zastarile»?* [Problems of Ukrainogenesis: Has the “obsolete” become obsolete?]. *Visnyk NANU*. No. 7. Pp. 53–60. (in Ukrainian).
 12. Zaliznyak L.L. (2000). *Yakscho rosiiany lekhity, to chy bula davn'orus'ka narodnist'?* [If the Russians are Lehtes, then was there an ancient Russian nationality?]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. Vol. 18. Pp. 53–60. (in Ukrainian).
 13. Zaliznyak L.L. (2001). *Problema etnohenyzy ukrainsiv z pozytsii suchasnoi ievropejs'koi etnologii* [The problem of the ethnogenesis of Ukrainians from the position of modern European ethnology]. *Mahisterium. Arkheolohichni studii*. Pp. 49–56. (in Ukrainian).
 14. Zaliznyak L.L. (2001). *Davn'orus'ka narodnist': nova versia staroho mifu* [Ancient Russian nationality: a new version of the old myth]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*. Issue 9. Pp. 12–21. (in Ukrainian).
 15. Zaliznyak L.L. (2003). *Chy skresla kryha davn'orus'koi narodnosti nad Kyivs'koiu Rusiuv?* [Has the ice of the ancient Russian people over Kyivan Rus' broken?]. *Mahisterium. Arkheolohichni studii*. №11. Pp. 82–94. [in Ukrainian].
 16. Zaliznyak L.L. (2004). *Vid sklavyvnyv do ukrains'koi natsii* [From the Slavyni to the Ukrainian nation]. *Vyd. 2-he, dopov.* Kyiv: B-ka ukrainsia. 253 p. (in Ukrainian).
 17. Zaliznyak L. (2005). *Pokhodzhennia ukrainsiv. V leschatakh impers'kykh mifiv* [The Origin of Ukrainians. In the Vise of Imperial Myths]. *Mahisterium. Arkheolohichni studii*. Issue 20. Pp. 94–100. (in Ukrainian).
 18. Zaliznyak L.L. (2007). *Pokhodzhennia ukrainsiv ochyma naukiv, politykiv ta fantastiv* [The Origin of Ukrainians through the Eyes of Scientists, Politicians and Science Fiction Writers]. *Zbirnyk naukovykh prats' NDIU*. Vol. XV. Pp. 223–241. (in Ukrainian).
 19. Zaliznyak L.L. (2008). *Pokhodzhennia ukrainsiv: mizh naukoju ta ideolohiieu* [The origin of Ukrainians: between science and ideology]. Kyiv: Tempora. 104 p. (in Ukrainian).
 20. Zaliznyak L. (2008). *Ukrainoheneza v tumani mifologii* [Ukrainogenesis in the fog of mythology]. *Novitni mify ta fal'shyvky pro pokhodzhennia ukrainsiv: Zbirnyk statej*. Kyiv. Pp. 33–49. (in Ukrainian).
 21. Zaliznyak L.L. (2009). *Drevnerusskaia chy davn'oukrains'ka narodnist'* [Old Russian or ancient Ukrainian nationality?]. *Magisterium. Archaeological studies*. Kyiv. Vol. 36. Pp. 70–75. (in Ukrainian).
 22. Zaliznyak L. (2010). *Pro davn'orus'ku narodnist' ta ii prybychnyky v Ukraini* [On the ancient Russian nationality and its supporters in Ukraine]. *Ukrainoznavchij al'manakh*. Issue 2. Kyiv. Pp. 93–97. (in Ukrainian).
 23. Zaliznyak L. (2011). *Ukrainsi: vytoky ta istorychni doli* [Ukrainians: origins and historical fates]. Kyiv: Tempora, 424 p. (in Ukrainian).
 24. Zaliznyak L. (2012). *Starodavnia istoriia Ukrainy* [Ancient history of Ukraine]. Kyiv: Tempora, 542 p. (in Ukrainian).
 25. Zaliznyak L. (2023). *Moia arkhelohiia. Bytva za Kyiv* [My archaeology. Battle for Kyiv]. Kyiv. 620 p. (in Ukrainian).
 26. Zaliznyak L.L. (2024). *Etnohenez ukrains'koho narodu: monohrafiia* [Ethnogenesis of the Ukrainian people: monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 368 p. (in Ukrainian).
 27. Krasnodemska I. (2025). *Komunikativno-psycholohichni mekhanizmy vplyvu rosijs'kykh ideolohichnykh naratyviv na masovu svidomist' ta ikh rol' v suchasniy informatsijnij vijni* [Communicative and psychological mechanisms of influence of Russian ideological narratives on mass consciousness and their role in modern information warfare]. *V Vseukrains'ki naukovy chytannia z mizhnarodnoiu uchastiu «Svoiu Ukrainu liubit!»*. (05.06.2025., m. Kyiv, NDI ukrainoznavstva KNU imeni Tarasa Shevchenka). *Zbirnyk materialiv. Avtor-uporiadnyk: Fihurnyj Yu.S.; orhanizatsijnij sekretar: Shynkaryk Yu.V.* Kyiv: NDI ukrainoznavstva KNU imeni Tarasa Shevchenka. Pp. 106–116. (in Ukrainian).
 28. Krasnodemska I. (2025). *Sprostuvannia rosijs'kykh fal'syfykatsij schodo pokhodzhennia ukrainsiv, spadshchyny Kyivs'koi Rusi ta «spil'noi istorii»: do istoriografii problemy* [Refutation of Russian falsifications regarding the origin of Ukrainians, the heritage of Kyivan Rus, and the “common history”: towards the historiography of the problem]. *Ukrainoznavstvo*. № 3 (96). Pp. 130–151. (in Ukrainian).
 29. *Mify ta naratyvy rosijs'koi propahandy, iaki rujnuut' ukrains'ku identychnist' na Pivdni ta Skhodi Ukrainy. Sprostuvannia ta vykryttia* [Myths and narratives of Russian propaganda that destroy Ukrainian identity in the South and East of Ukraine. Refutation and exposure]. Ukraine crisis media center. 32 p.
 30. Otroshenko V.V., Kukharchuk Yu.V. (2021). *Leonidu Zalizniaku – 70 rokiv! Naukova spadshchyna, zhyttiepys, rodovid* [Leonid Zalizniak is 70 years old! Scientific heritage, biography, pedigree]. *Kam'iana doba Ukrainy: Zbirnyk naukovykh statej*. Vyp. 21. Kyiv: Instytut Arkheolohii NAN Ukrainy. Pp. 249–265. (in Ukrainian).
 31. Fihurnyj Yu.S., Shakurova O.V. (2021). *Etnokul'turni doslidzhennia L.L. Zalizniaka za doby nezalezhnosti* [Ethnocultural research by L.L. Zaliznyak during the independence era]. *Kam'iana doba Ukrainy: Zbirnyk*

- naukovykh statej*. Vyp. 21. Kyiv: Instytut Arkheolohii NAN Ukrainy. Pp. 249–265. (in Ukrainian).
32. Shakurova O. (2025). *Rann'oseredn'ovichna kontsepsiia pokhodzhennia ukrains'koho narodu – vahomyj chynnyk sprostuvannia rosijs'kykh mifiv pro «iedynyj narod»* [The early medieval concept of the origin of the Ukrainian people is a significant factor in refuting Russian myths about a “single people”]. *«Suchasne ukrainoznavstvo v oboroni derzhavy ta ii povoiennij vidbudovi»*. *Materialy mizhnarodnoi nau-*

kovoï konferentsii (m. Kyiv, 16 zhovtnia 2025 roku). Kyiv: NDI ukrainoznavstva KNU imeni Tarasa Shevchenka. Pp. 190–193. (in Ukrainian).

Отримано редакцією журналу/ Received: 01.05.26
Прорецензовано / Revised: 09.05.26
Схвалено до друку / Accepted: 12.05.26